

РОЛЬ ОСВІТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Проблема сталого розвитку цивілізації – одна з найбільш актуальних у сучасному світі. Вона перетворилася на важливу складову внутрішньої та зовнішньої політики багатьох держав на всіх континентах. Освітній рівень населення є передумовою соціального та економічного зростання. Освіта забезпечує розвиток суспільства та держави, формує кругозір особистості. У 2005 році Генеральна асамблея ООН оголосила про початок десятиліття освіти в цілях сталого розвитку. Освіта для сталого розвитку (ОСР) ґрунтується на принципах взаємодії суспільства та природи, а також передбачає гармонізацію економічної, соціальної та екологічної складової розвитку суспільства. В економічно розвинутих країнах удосконалення системи освіти, що враховує нову парадигму розвитку, почалося досить давно і є невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку. Зараз по всьому світу ведеться широка робота з формування системи освіти для сталого розвитку. В розвинутих країнах її результатом став розвиток інституційних основ ОСР та забезпечення державної підтримки.

Ключові слова: освіта; сталий розвиток; екологічна освіта; освіта для сталого розвитку; екологічні проблеми; переорієнтація системи освіти.

Постановка проблеми. Принципово важливою рисою нашого часу є різке загострення глобальних, регіональних і локальних екологічних криз. Руйнування озонового шару в атмосфері Землі, планетарна зміна клімату, ерозія й опустелювання ґрунтів, що прогресують, зведення вологих тропічних лісів, катастрофічне забруднення Світового океану й поверхневих вод, ріст чисельності населення планети, зростання бідності, злиднів й голоду тощо – є очевидними проявами глобальної екологічної кризи [4; 10]

Проблема виживання й подальшого існування людства гостро постала вже у другій половині ХХ ст. На перехресті екологічних, економічних та соціальних проблем виникла концепція сталого розвитку суспільства як такого, що надійно забезпечує збереження довкілля і задоволення потреб не лише сучасності, а й наступних поколінь людства.

Проблема сталого розвитку цивілізації – одна з найбільш актуальних у сучасному світі. Нею опікуються світові лідери, їй присвячені урядові та міжурядові програми, всесвітні конференції, міжнародні саміти, спеціальні сесії Генеральної Асамблеї ООН, зустрічі на найвищому рівні представників майже всіх країн світу. Проблема сталого розвитку людської цивілізації перетворилася на важливу складову внутрішньої та зовнішньої політики багатьох держав на всіх континентах [11].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Термін «sustainable development» в україномовному варіанті, з урахуванням контексту, звучить як «життєздатний розвиток», а розширене його тлумачення – всебічно збалансований розвиток [6].

Автором інноваційної економічної теорії сталого розвитку, системно висвітленої в монографії «Поша зростанням: економічна теорія сталого розвитку», є провідний дослідник економічних аспектів забруднення довкілля, колишній економіст Світового банку Дейлі Герман. Сталий розвиток – це керований розвиток. Основою його керованості є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та вибрати найбільш оптимальний з них [6; 8].

Більшість теоретиків і прихильників сталого розвитку вважають його найбільш перспективною ідеологією третього тисячоліття. Поняття сталого розвитку включає в себе вимоги до захисту довкілля, соціальної справедливості та відсутності расової й національної дискримінації.

Для переходу на принципи сталого розвитку необхідними є економічні реформи, ріст культурного рівня населення, створення сприятливих умов для охорони здоров'я, зростання освітнього рівня людей. Фундаментом сталого розвитку є освіта. Освіта, професійна підготовка й дослідницька робота визнані важливими інструментами для досягнення сталого розвитку й інтеграції аспектів сталості в усі сектори. А формування фахівців для суспільства сталого розвитку необхідно починати, на думку багатьох вчених, зокрема, О. І. Бондара, Т. В. Тимочко, Г. Б. Марушевського, Г. О. Білявського, Ю. М. Саталкіна, М. О. Клименка, М. З. Згуровського, Н. М. Рідей та ін., на базі підготовки фахівців-екологів, оскільки базовою освітою для сталого розвитку є саме екологічна відповідно до

стратегії ЄЕК ООН з урахуванням її спрямованості на розв'язання проблем збалансованого розвитку.

Формулювання цілей статті. Основною метою даної статті було проаналізувати останні дослідження та публікації стосовно такого поняття як «освіта для сталого розвитку» та визначити роль освіти в забезпеченні сталого розвитку людства.

Вклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення громадянам відповідної освіти, професійної підготовки й інших інструментів і тим самим – підвищення поінформованості громадськості може сприяти розвитку економічно, соціально й екологічно сталого суспільства. Це дозволить кожному брати на себе відповідальність за свій вибір у якості критичних і свідомих споживачів, професіоналів, осіб, що приймають рішення, працівників, учнів, батьків і виборців, підтримуючи й підвищуючи якість життя нинішнього й майбутнього поколінь. Освіта має досить велике значення для всіх областей. По-перше, тому, що нові знання й навички необхідно розвивати для вирішення проблем сталого розвитку у суспільстві, а по-друге, тому, що вона є засобом підвищення поінформованості населення й створення передумов для усвідомленого прийняття рішень, відповідального поведіння та споживацького вибору.

По низці аспектів базова освіта є важливою передумовою для того, щоб населення могло протистояти погіршенню стану навколишнього середовища, поліпшувати якість харчування й більш активно боротися із проблемами вбогості. Підвищення рівня базової освіти й розширення доступу до освіти взагалі, особливо для дівчинок і жінок, також дуже впливає на різні аспекти здоров'я. Освіта – це додатковий фактор зміцнення соціального єднання, відповідальності й демократичного правління. Освіта не тільки дає необхідну науково-технічну кваліфікацію, але й забезпечує мотивацію, зацікавленість і соціальну підтримку для їхнього отримання й застосування. Крім того, вона підвищує можливості людини відповідально діяти в загальному контексті, адаптувати свій суспільний менталітет і середовище до практичних реалій. Тому освіта стає головним інструментом трансформації на шляху до сталого розвитку. Освіта й професійна підготовка, які надають інформацію, кваліфікацію, розуміння й знання, життєво необхідні для підвищення здатності й готовності людей вирішувати проблеми, пов'язані з навколишнім середовищем і розвитком. Тому вони повинні розглядатися як частина процесу безперервного навчання з урахуванням екологічних умов, що супроводжують економічний, соціальний і культурний розвиток.

Прогрес у значній мірі залежить від плодів освіти: від наукових вишукувань, відкриттів, інновацій. Природно, що освіченість і навички необхідні не тільки в дослідницьких інститутах, але й у всіх сферах життя. Освіта в самому широкому змісті є життєво важлива у побудові й створенні нових відносин у суспільстві й вихованні більшої чуйності до екологічних проблем.

Тому освіта й створення «ноу-хау» в інтересах сталого розвитку повинні охоплювати всі рівні освіти і бути орієнтованими на осіб всіх віків – від дошкільного до дорослого й навіть літнього населення. У

цьому зв'язку особливу роль грають діти, оскільки вони є «посланцями розвитку», що впливають на менталітет своїх батьків і інших дорослих родичів, а також тому, що вони повинні дотримуватися більш відповідального стилю життя, ніж дорослі. Сучасні дослідження показали, що люди з віком залишаються вірні тому способу життя, до якого вони звикли в дитинстві. Тому освіта – це не тільки процес передачі знань; вона повинна давати імпульс зміні поведінки й менталітету, розвивати мотивацію й здатність до дії в інтересах сталого розвитку. Таким чином, вона повинна стимулювати активну участь суспільства для досягнення своїх цілей [8].

Освітній рівень населення є передумовою соціального та економічного зростання [7]. Освіта забезпечує розвиток суспільства, держави, формує кругозір особистості.

У 2005 р. Генеральна асамблея ООН оголосила про початок десятиліття освіти в цілях сталого розвитку. Під керівництвом Економічної комісії ООН була розроблена та впроваджується нова стратегія освіти в цілях сталого розвитку [5]. Освіта для сталого розвитку (ОСР) ґрунтується на принципах взаємодії суспільства та природи, а також передбачає гармонізацію економічної, соціальної та екологічної складової розвитку суспільства. Орієнтир суспільства на сталий розвиток вимагає обов'язкового отримання екологічної складової у системі знань, що забезпечується вищою освітою. В економічно розвинутих країнах удосконалення системи освіти, що враховує нову парадигму розвитку, почалося досить давно і є невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку [7].

ОСР вимагає, щоб культура освіти була орієнтована на більш комплексний, практичний і динамічний підхід, що враховує важливість критичного мислення, соціального навчання й демократичного процесу.

Саме екологічна освіта на порозі третього тисячоліття стала необхідною складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку. Реалізація ідей сталого збалансованого розвитку залежить головним чином від успіхів у поширенні знань про сталий розвиток серед населення, педагогів, журналістів та осіб, котрі приймають рішення. Усвідомлення необхідності змін в освітній парадигмі з метою подальшого сталого розвитку суспільства стало головною причиною появи такого поняття як «освіта для сталого розвитку» [9].

За історію свого становлення екологічна освіта пройшла декілька етапів розвитку [8; 9].

Перший етап був пов'язаний з усвідомленням факту надмірного техногенного забруднення довкілля та прагненням захистити його. У цей період з'являються відповідні концепції охорони природи та раціонального природокористування. Однак вони не змогли забезпечити гармонійного (коеволюційного) розвитку людини та навколишнього середовища.

Другий етап пов'язаний з публікаціями, по-перше, матеріалів ЮНЕП «Перспективи навколишнього середовища на період до 2000 р. і надалі» (травень, 1987) і доповіді Брундланської комісії «Наше спільне майбутнє» (квітень, 1987), в якій було визначене поняття «сталий розвиток». У цих документах підкреслюється, що для досягнення сталого розвитку освіта в

галузі навколишнього середовища потребує здійснення довготривалих заходів, оскільки проблеми та якість навколишнього середовища не належать до тих, які можна раз і назавжди вирішити – вони викликають постійну турботу і тривогу. В подальшому поняття «сталий розвиток» набуло статусу парадигми після Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992). Ця конференція підкреслила надзвичайну актуальність освіти для сталого розвитку й підтвердила принципи доповіді «Наше спільне майбутнє». Особливістю цієї конференції з'явилося широке представництво недержавних організацій, що вносять істотний внесок в екологічну політику своїх країн, у реальне подолання глобальних екологічних криз. Основним документом, прийнятим у підсумку роботи конференції, став «Порядок денний на XXI століття» [6, 9].

У цьому документі визначені найважливіші завдання ОСР:

- удосконалювання базової шкільної освіти;
- переорієнтація змісту й методів існуючої освіти на завдання сталого розвитку;
- розвиток суспільної думки й місцевих ініціатив;
- виховання.

Перший пріоритет освіти – це вдосконалювання базової шкільної освіти. Утворене суспільство повинне бути відповідним чином інформовано в області стану й перспектив сталого розвитку. Нації з високим рівнем неграмотності й некваліфікованих трудових ресурсів мають занадто мало шансів і можливостей для майбутнього сталого розвитку.

Взаємозв'язок моделей освіти й сталого розвитку надзвичайно складний та системний. Освіта може поліпшити сільськогосподарське виробництво, підтримати або навіть підвищити соціальний статус жінок, забезпечити захист навколишнього природного середовища й у підсумку – підвищити якість життя самих широких верств населення й суспільства в цілому. Взаємозв'язок проблем освіти й розвитку не є лінійною й однозначною. Вона має складний, системний та імовірнісний характер.

Переорієнтація існуючої освіти – це питання не стільки про «кількість» засвоєних учнями знань, умінь і навичок, скільки про самі підходи до конструювання нової педагогічної системи, що інтегрує в деяку органічну цілісність проблеми навколишнього середовища, економіки й суспільства. Цей вид освіти припускає якісно новий тип узагальнення світоглядних ідей, знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності учнів у навчальній і позакласній роботі [1; 6].

Система ОСР має передбачати також активне залучення осіб у процес самостійного навчання на основі засвоєння знань, умінь і навичок, перспектив і цінностей, що мотивують поведінку людей у сучасних умовах. Особливу увагу в змісті освіти повинні одержати практичні вміння раціонально й екологічно правильно господарювати, підтримувати здоровий спосіб життя, брати активну участь у демократичному суспільстві й жити повноцінним сталим життям.

Розвиток позитивної суспільної думки й місцевих ініціатив також розглядається в якості одного із пріоритетних завдань обговорюваної проблеми. Початко-

вою умовою сталого навчання є забезпечення повної грамотності й прийнятного рівня екологічної свідомості широких верств населення.

Одним з найважливіших і необхідних засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку всіх країн світу в програмних документах багатьох конференцій і форумів названі екологічне виховання, інформування населення та підготовка висококваліфікованих фахівців. Це положення підкреслюється і в останніх міжнародних документах (міжнародний звіт «Ріо+5», «Ріо+10», «Керівництво з підготовки національних доповідей про виконання країнами «Порядку денного на XXI сторіччя» тощо). У зв'язку з цим концепція екологічної освіти трансформувалася і стала тісно пов'язаною зі сталим розвитком суспільства. Виникло та увійшло в міжнародний ужиток поняття «екологічна освіта для сталого розвитку», що означало не лише охорону навколишнього середовища, а й розумне використання традиційних і особливо нових прогресивних технологій в цілях збалансованого сталого розвитку [1].

Третій етап розвинувся у зв'язку з необхідністю гуманізації концепції сталого розвитку. Своєрідною віхою в цьому плані стала конференція ЮНЕСКО «Освіта в цілях сталого розвитку: трансдисциплінарний аналіз для практичних дій» (Тесалоніки, Греція, 1997). Конференція запропонувала реорієнтувати освіту на перспективу зміни усталених звичок споживання та виробництва, а також введення нових принципів етики, культури та справедливості в контексті гуманного сталого розвитку. З'явилася відповідна назва – «Освіта для сталого розвитку майбутнього людства». За цим поняттям вимальовується нова філософія, що потребує нових підходів до всього комплексу формування людини. Це не може бути обмежене однією дисципліною, а має бути складовою частиною всіх гуманітарних та природничих дисциплін. В цьому понятті позначилася мета – стале майбутнє, в якому необхідно готувати не лише вузькоспеціалізованих фахівців, але й громадян. Йдеться про формування нового світогляду, що визначається як освітою, так і наукою, культурою, засобами масової інформації тощо. В свою чергу ОСР покликана бути випереджаючою освітою, оскільки в сучасних умовах науково-освітній процес не може тільки відображати існуючий стан речей, але зобов'язаний здійснювати «випереджаюче» відображення майбутнього, що має сприяти реалізації нової цивілізаційної стратегії [1; 6].

Подальшим поколінням знадобляться, перш-за-все, знання та інформація про вихід з кризових ситуацій та перехід до моделі сталого розвитку суспільства. Включення в освіту, разом із передачею (накопиченням, відтворенням) знань (цінностей, норм поведінки), функції розвиваючого випередження та прийняття антикризових рішень змінює саме визначення освіти. З цієї точки зору освіта покликана не лише транслувати знання, цінності та культуру минулих поколінь до майбутніх, але й здійснювати випереджаючу підготовку людини до вирішення кризово-катастрофічних ситуацій та переходу на шлях сталого розвитку, формування безпечного майбутнього людства.

Зараз триває четвертий етап становлення ОСР. Так, вперше питання про ОСР на глобальному рівні було поставлено під час підготовки до Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (Йоганнесбург, Південна Африка, 2002). У червні, під час 4-го Підготовчого комітету до Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (о. Балі, Індонезія) уряд Японії вперше висунув ідею про проведення Декади ООН з освіти в інтересах сталого розвитку. Всесвітня зустріч зі сталого розвитку дала змогу закласти важливий фундамент – визначити цілі, часові рамки і зобов'язання з широкого спектру питань, що покликані змінити життя людей у всіх регіонах світу. У Плані дій, що був ухвалений в Йоганнесбурзі, рекомендувалося проголосити десятиліття «Освіти для сталого розвитку», а в грудні 2002 р. Генеральною Асамблеєю ООН одногосно була прийнята резолюція «Про Декаду ООН з освіти для сталого розвитку». Основними цілями декади ОСР були визначені наступні: інтеграція питань сталого розвитку у системи освіти на всіх рівнях; сприяння розвитку освіти як основи сталого суспільства; зміцнення міжнародного співробітництва для вироблення новаторської політики, програм і практики освіти для сталого розвитку.

У березні 2005 р. ЄЕК ООН видала документ «Стратегія ЄЕК ООН для освіти в інтересах сталого розвитку». У зазначеній стратегії сказано, що «освіту для сталого розвитку слід розглядати в якості процесу, що охоплює всі елементи життєвої сфери. Слід добиватися його органічного включення в навчальні програми на всіх рівнях, включаючи професійну освіту, підготовку педагогів та безперервну освіту для фахівців та керівників». Стратегія адресована урядам; у ній містяться обґрунтування та рекомендації, що стосуються розробки політики та підготовки заходів щодо включення питань сталого розвитку в освіту за участю педагогів та інших зацікавлених сторін. Мета Стратегії – заохочення країн-членів ЄЕК ООН до розвитку та включенню ОСР в національні системи формальної освіти, а також у неформальну освіту та виховання [1; 6].

Україна як член Європейської економічної комісії ООН, взяла на себе зобов'язання щодо виконання європейської Стратегії ОСР у встановлені строки.

Заходи щодо виконання Стратегії розписані у документі, який був ухвалений на зустрічі високого рівня представників міністерств освіти та охорони довкілля країн-членів Європейської економічної комісії ООН у березні 2005 р. – так звані «Вільнюські рамки», – якими передбачаються три етапи її реалізації: I етап (до 2007 р.) передбачає створення на національному рівні нормативно-правової бази ОСР, включаючи прийняття національного Плану реалізації Стратегії, створення національних Координаційних рад із впровадження ОСР в системи формальної та неформальної освіти; II етап (до 2010 р.) передбачає практичне впровадження на національному рівні ОСР у всі навчальні програми формальної освіти (від дошкільної до післядипломної), суттєве поліпшення неформальної освіти; III етап (до 2015 р.) розрахований на досягнення на національному рівні всіх цілей, що передбачені у Стратегії ОСР [1].

Як наголошує Ю. П. Алексеев, концептуально ОСР передбачає перехід від професійного екологічного навчання до такої економічно та соціально орієнтованої моделі освіти, в основі якої мають лежати широкі міжпредметні знання, що базуються на комплексному підході до розвитку суспільства, економіки та навколишнього середовища.

Головними інструментами з впровадження ОСР є: діалог – налагодження взаєморозуміння та постійного діалогу між владою, неурядовими організаціями, бізнесовими структурами, різними групами населення, окремими особами; навчання: розвиток нових знань, навичок та вмінь для заохочення практики сталості в сфері бізнесу, економіки, в цілому у повсякденному житті; інформування – доступ до інформації з питань сталого розвитку та стану довкілля, інформування про здобутки в справі впровадження сталого розвитку; маркетинг – зміни в поведінці кожної людини на користь сталості при виборі рішення, оцінюючи вигоди та затрати.

Складовими змісту ОСР є:

- якість життя, соціальна справедливість та рівноправність;
- збереження різноманіття: культурного, соціального та біологічного;
- розвиток в межах відтворення екосистем;
- взаємозв'язок: у суспільстві, економіці та довкіллі;
- усвідомлення відповідальності перед майбутніми поколіннями;
- громадянська позиція, права та обов'язки громадян;
- потреби та права майбутніх поколінь на довкілля.

За визначенням ЮНЕСКО основними компонентами ОСР є: освіта (навчання); підготовка та перепідготовка кадрів; формування навичок; визначення системи цінностей; інформування та просвіта населення щодо розуміння стійкості (сталості), покращення якості життя, зниження ризиків [2].

ОСР передбачає зміни в навчальному процесі, що стосуються викладачів, учнів та управління освітою: для викладачів – це перехід від передачі знань до створення умов для їх активного засвоєння та отримання практичного досвіду; для учнів – це перехід від пасивного засвоєння знань до активного їх пошуку, практичного осмислення; для керівництва навчальним закладом – це зміни у використанні ресурсів закладом, впровадження принципів сталості та демократизації в управління, налагодження діалогу із зацікавленими групами населення.

Створюється освітнє середовище, де можливо:

- висловлювати та відстоювати власну точку зору;
- робити свідомий вибір між альтернативами;
- відповідати за свій вибір та прогнозувати його наслідки;
- слухати та розуміти інших;
- вчитися поважати демократичні рішення;
- розв'язувати конфлікти цивілізовано;
- вчитися домовлятися та взаємодіяти.

Як вже зазначалося, екологічна освіта була передумовою виникнення ОСР та стала її базою. Однак на

практиці між ними найчастіше простежується чітка різниця. Екологічна освіта звичайно зосереджено на екологічному впливі на суспільство – впливі забруднення, стічних вод, викидів з автомобілів, підприємств тощо, на їх причинах, наслідках і можливостях їхнього скорочення, а також на турботі про природу та її охорону [3]. ОСР частіше зосереджена на використанні природних ресурсів і важливого питанні їх відновлюваності (сталості). Дидактичними матеріалами по ОСР, особливо у вищих навчальних закладах, є різні методи картування ресурсів, такі, як екологічні плани й матеріальні схеми. Негативний екологічний вплив насамперед розглядається як наслідок нераціонального використання ресурсів. Також визнано, що сприятлива екологічна ситуація не може розвиватися без зусиль населення по створенню надійного соціально-економічного положення й що сприятливе середовище є однією з передумов для здорової економіки в довгостроковій перспективі. Таким чином, в ОСР переплітаються екологічні, соціальні й економічні аспекти.

Зараз ОСР охопила всі сфери діяльності людини і уособлює значно ширше поняття, ніж екологічна освіта.

За ствердженням сучасного дослідника проблем екології, освіти та людини А. Г. Бусигіна, «людство для особистого спасіння від екологічної катастрофи стоїть перед необхідністю реалізації стратегії сталого розвитку і необхідністю, внаслідок цього, зміни характеру життєдіяльності людини в XXI столітті. Для цього йому необхідно побудувати якісно іншу систему освіти та виховання, що, на наш погляд, включає: нові знання про довкілля та здоров'я (в широкому сенсі) людини, нові психолого-педагогічні та виробничі технології, нові норми поведінки людей Землі».

Сьогодні в якості першочергових цілей освіти виступають:

- формування екологоцентричного мислення;
- екологосоціальна відповідальність;
- діяльність та здатність до її варіативності;
- особистісні якості, що визначають не тільки професійні характеристики людини, а й спосіб її життя, рівень культури, інтелектуальний розвиток.

Висновки. Отже, на сучасному етапі становлення та розвитку ОСР, перспективи впровадження цієї освітньої системи в практику можна представити у вигляді таблиці [1].

Таблиця 1

Основні напрямки розвитку ОСР

№ з/п	Напрямки розвитку ОСР	Заходи	Шляхи реалізації
1	Розвиток і вдосконалювання базової освіти	Якісна освіта протягом всього життя. Можливість навчання всіх (незалежно від віку, професії, місцезнаходження)	Аналіз національної системи освіти. Переорієнтація систем формальної та неформальної освіти
2	Переорієнтація існуючої освіти на всіх рівнях для рішення питань СР	Переорієнтація існуючих програм у напрямку соціальних, екологічних, економічних знань і перспектив. Формування навичок і цінностей, що вимагаються для СР	Включення освіти в національні стратегічні плани, плани дій в інтересах СР
3	Розширення розуміння й усвідомлення важливості сталості громадськістю	Освіта населення з метою сприяння переходу до сталих моделей виробництва й споживання	Залучення й використання ЗМІ. Підтримка й співробітництво із НУО. Залучення громадськості в процес прийняття рішень в області СР. Розвиток міжсекторального діалогу й співробітництва
4	Підготовка кадрів	Підготовка кадрів в інтересах переходу до СР і подальшого розвитку ОСР	Розвиток спеціальних програм підготовки й перепідготовки кадрів

Можемо стверджувати, що освіта для сталого розвитку – надзвичайно актуальна міжнародна соціально-педагогічна проблема, що підкреслює взаємозв'язок навколишнього середовища, економіки й суспільства. Мета ОСР полягає у сприянні засвоєнню знань, вмінь та переконань, які дають змогу ухвалювати та впроваджувати рішення на місцевому та глобальному рівнях, спрямовані на підвищення якісного рівня життя і які не загрожують можливостям наступних поколінь задовольняти свої потреби.

ОСР – сучасний підхід до організації навчального процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку, формування світогляду, що базується на засадах сталості, переорієнтацію навчання з передачі знань на встановлення діалогу, орієнтацію на порушення та практичне розв'язання місцевих проблем. ОСР триває протягом усього життя і включає усі рівні та категорії освіти та навчання.

Список використаних джерел

1. Бондар О. І., Барановська В. Є., Єресько О. В. та ін. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів / за ред. О. І. Бондаря. – Херсон : Грінв Д. С., 2015. – 228 с.

2. Бондаренко В. Д. Сталий розвиток: до питання про зміст термін // Карпатський регіон і проблеми сталого розвитку. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-річчю Карпатського біосферного заповідника. – Рахів, 1998. – С. 20.
3. Борщук Є. М. Проблеми оптимізації еколого-економічних систем і концепція сталого розвитку // Карпатський регіон і проблеми сталого розвитку. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-річчю Карпатського біосферного заповідника. – Рахів, 1998. – С. 22.
4. Вергун А. М., Тарасенко І. О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації // Матеріали конференції «Проблеми економіки організацій та управління підприємствами». – Вісник КНУТД. – 2014. – № 2. – С. 207–218.
5. Горобченко Д. В. Формирование системы образования в целях устойчивого развития с учетом концепции экологического долга / Д. В. Горобченко // Сучасні проблеми вищої освіти України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Матеріали науково-методичної конференції, м. Суми, 6-7 жовтня 2010 р. / за ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2010. – 196 с. – С. 49–54.
6. Зеркалов Д. В. Проблеми екології сталого розвитку : [Монографія]. – [Електронний ресурс]. – К. : Основа, 2013. – 430 с. Режим доступу : http://www.zerkalov.kiev.ua/sites/default/files/problemi_ekologiyi_stalogo_rizvitku_monografiya.pdf.
7. Касьяненко Т. В. Екологічна складова вищої освіти в системі забезпечення сталого розвитку / Т. В. Касьяненко // Сучасні проблеми вищої освіти України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Матеріали науково-методичної конференції, м. Суми, 6–7 жовтня 2010 р. / за ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2010. – 196 с. – С. 60–61.
8. Методичні матеріали для впровадження Освітнього модуля «Основи стратегії сталого розвитку в Україні», 2016, 215 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/metod_materialy_do_modulyu.pdf.
9. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 72 с.
10. Основи екології : [Підручник] / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков – К. : «Либідь» 2005. – 408 с.
11. Сталий розвиток суспільства : [Навчальний посібник] / Садовенко А. П., Серета В. І., Масловська Л. Ц. – К. : Видавництво ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2009. – 240 с.

А. В. Непеіна,

старший преподаватель кафедры экологии и природопользования, ЧНУ им. П. Могилы, г. Николаев, Украина

РОЛЬ ОБРАЗОВАНИЯ В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

Проблема устойчивого развития цивилизации – одна из наиболее актуальных в современном мире. Она превратилась в важную составляющую внутренней и внешней политики многих государств на всех континентах. Образовательный уровень населения является предпосылкой социального и экономического роста. Образование обеспечивает развитие общества и государства, формирует кругозор личности. В 2005 году Генеральная ассамблея ООН объявила о начале десятилетия образования в целях устойчивого развития. Образование для устойчивого развития (ОУР) основывается на принципах взаимодействия общества и природы, а также предусматривает гармонизацию экономической, социальной и экологической составляющей развития общества. В экономически развитых странах совершенствование системы образования, учитывающее новую парадигму развития, началось довольно давно и является неотъемлемой частью социально-экономического развития. Сейчас по всему миру ведется широкая работа по формированию системы образования для устойчивого развития. В развитых странах ее результатом стало развитие институциональных основ ОУР и обеспечения государственной поддержки.

Ключевые слова: образование; устойчивое развитие; экологическое образование; образование для устойчивого развития; экологические проблемы; переориентация системы образования.

Н. В. Непеіна,

senior lecturer of the ecology and nature resources using Department,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

THE ROLE OF EDUCATION IN THE PROCURING OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF MANKIND

The end of the 20th and the beginning of the 21st centuries are characterized by turning for the worse of ecological situation on our planet. It becomes obvious, that harmonization of mutual relations of society and nature is becoming more important. Intensive development of ecological education becomes the actual task for all countries and is one of the ways of overcoming the global ecological crisis. In this paper some global tendencies of the development of ecological education in connection with realization of sustainable development principles are examined. The education for a sustainable development is extremely immediate international social and pedagogical problem which emphasizes interrelation between environment, economy and society. The goal of education for a sustainable development consists in assistance to acquisition of knowledge, skills and persuasions which allow to accept and inculcate decisions at the local and global levels, directed on increasing a qualitative standard of living and don't threaten the future generations to satisfy their exigencies. The education for a sustainable development is the modern approach to the organization of educational process which includes informing of members of a society about the basic problems of a sustainable development, formations of the outlook which is based on principles of a constancy, reorientation of study from transfer of knowledge on a dialogue establishment, orientation to infringements and the practical decision of local problems. The education for a sustainable development lasts during all life and includes all levels and categories of education. The main tools on introduction of education for a sustainable development are: dialogue is establishing of understanding between the authorities, nongovernmental organizations, commercial structures, various

community and individuals; teaching is development of new knowledge, skills and abilities for encouragement of constancy practice in the sphere of business, economy and in daily life; informing is access to information about questions of a sustainable development and environmental setting, achievements in introduction of a sustainable development; marketing is changes in behavior of each person for benefit of stability at the decision choice, with estimating of benefits and costs. The education for a sustainable development assumes changes in the educational process concerning teachers, pupils and education control.

Key words: education; sustainable development; environmental education; education for sustainable development; environmental problems; reorientation of the education system.

Рецензенти: *Коваль Г. В.*, д-р наук з держ. упр., в.о. професора;
Болюбаи Н. М., канд. пед. наук, доцент.

© Непсіна Г. В., 2017

Дата надходження статті до редколегії 9.03.17